

PŘEDMLUVA

(z tištěné formy PD)

Předkládáme veřejnosti sto sedmdesátý osmý svazek „Československé statistiky“, který obsahuje definitivní výsledky Zpracování přirozené měny obyvatelstva v republice Československé v roce 1945.

Tímto rokem se zároveň začíná také nová publikační praxe. V letech 1919-1937 se uveřejňovaly výsledky přirozené měny obyvatelstva za celou republiku vždy v jediném svazku, případně jeden svazek obsahl výsledky za několik let. Uvádíme čísla svazků v letech 1919-1937 a v závorce léta, která v nich jsou zpracována:

Svazek č. 53 (1919-1920),	Svazek č. 121 (1928-1930),
„ č. 59 (1921-1922),	„ č. 145 (1931-1933),
„ č. 63 (1923-1924),	„ č. 163 (1934-1937).
„ č. 77 (1925-1927),	

Počínajíc rokem 1938, následkem okupace, uchovával kontinuitu čs. statistiky přirozené měny obyvatelstva státní úřad statistický v Praze jejím zpracováváním alespoň v zemi České a Moravskoslezské, na území t.zv. Protektorátu Čechy a Morava, t.j. v českých zemích bez pohraničí.

Máme tedy za léta 1938-1944 podrobně zpracován pohyb obyvatelstva prozatím pouze v českých zemích bez pohraničí. Výsledky byly uveřejněny v těchto svazcích „Československé statistiky“:

Svazek č. 168 (1938 - 1940),	Svazek č. 174 (1943),
„ č. 170 (1941),	„ č. 176 (1944).
„ č. 172 (1942),	

Definitivní data za t.zv. Slovenský stát ještě nebyla uveřejněna.

Obnovením republiky byl obnoven v českých zemích právní i faktický územní stav z doby před t. zv. mnichovskou dohodou z 29. září 1938 a pokud jde o území Slovenska a Podkarpatské Rusi, stav před t. zv. vídeňskou arbitráží z 2. listopadu 1938. Smlouvou z 29. června 1945 byla Podkarpatská Rus a 12 slovenských obcí připojeno ke Svazu sovětských socialistických republik.

Obnovením republiky však nebyl restituován stav z roku 1938 beze změny. Nové státoprávní postavení Slovenska se obrazilo také ve zřízení samostatného státního plánovacího a statistického úřadu v Bratislavě, který od roku 1945 převzal na Slovensku všechnu statistickou službu, vykonávanou tam do roku 1938 státním úřadem statistickým v Praze. To se tedy týká také statistiky přirozené měny obyvatelstva.

Samostatné sbírání a zpracování dat za Slovensko se projevuje v tom, že data za rok 1945 se publikují sice v jediném svazku Čs. statistiky, avšak pro zemi Českou a Moravskoslezskou v I. díle a pro Slovensko v II. díle. Přehledná tabulka přirozené měny v celé republice Československé podle okresů je společná a bude otištěna v obou dílech tohoto svazku.

Další řádky se týkají pouze I. dílu.

Sebrat a zpracovat materiál za rok 1945 bylo velmi obtížné. Přes velkou část území českých zemí se převalila válka, obyvatelstvo bylo v pohybu, farní úřady v pohraničí byly opuštěny, některé matriky byly zničeny. Protože postupimskou konferencí konanou ve dnech 17. července až 2. srpna 1945, bylo rozhodnuto o německém odsunu z Československa, byl rok 1945 zpracován dvojím způsobem:

- a) za obyvatelstvo po vyloučení obyvatelů německé národnosti a to tak, že u sňatků byly vyloučeny sňatky, kde oba snoubenci byli Němci, u narozených dětí, kde oba rodiče (u nemanželských matky) byli Němci a u zemědělců, osoby německé národnosti,
- b) za německé obyvatelstvo zvlášť.

Takto bylo zpracováno ovšem jen několik tabulek. Jsou to t.zv. tabulky okresní a tabulky s daty podle velikostních skupin obcí. Všechny ostatní tabulky jsou zpracovány za obyvatelstvo po vyloučení Němců.

Způsob zpracování, třídění a publikace se proti roku 1944 liší jen v podrobnostech. U sňatků byla vypuštěna tabulka o příštím společném bydlišti snoubenců a u zemřelých tabulka o věku zemřelých ženatých mužů v kombinaci s věkem pozůstalé manželky. V tabulkách velikostních skupin obcí se nyní užívá zásad dekadické soustavy (končí se devítkami). V tabulkách, kde je důležitá vitalita a pohlaví, se užívá nového uspořádání, jež umožní sestavovat všechny kombinace mezi oběma znaky, příp. i legitimitou, což dosud nebylo možné. V tab. 1. narozených a zemřelých se neuvádí také místo narození resp. úmrtí, nýbrž pouze poslední bydliště matčino resp. zemřelého. V tab. 6. zemřelých podle velikosti bydliště byli vsunuti zemřelí do 1 roku pro srovnání kojenecké úmrtnosti podle velikostí bydliště. Tab. 7. zemřelí podle stáří byla rozmnožena o třídění zemřelých novorozenců podle stáří v hodinách. U okresních tabulek bylo prvně užito abecedního řadění okresů podle přirozeného pořadu slov (př. Česká Lípa je řaděna pod Č), u měst nad 10 000 obyvatelů se neuvádí ani střední stav obyvatelstva, ani relativní čísla pro nepřesnost odhadu.

Jak bylo již řečeno, územní stav obcí a obvody správních okresů byly všeobecně roku 1945 obnoveny podle stavu ke dni 29. září 1938 (stav před mnichovským diktátem). Dekret presidenta republiky ze dne 27. října 1945 č. 121 1945 Sb. z. a n. však vyslovil zmíněnou zásadu s těmito výjimkami:

Byla uznána statutární města: Praha, Liberec, Plzeň, Brno, Olomouc; Opava a Ostrava. Území některých statutárních měst bylo rozšířeno připojením okolních obcí, a to: k Liberci byly připojeny obce: Dolní Hanychov, Františkov, Horní Růžodol, Janův Důl, Nové Pavlovice, Rochlice u Liberce, Ruprechtice, Růžodol I, Staré Pavlovice, Starý Harcov ze správního okresu libereckého, k Plzni: Bolevec, Božkov, Bukovec, Černice, Hradiště, Koterov a Újezd ze správního okresu plzeňského, k Brnu obec Líšeň ze správního okresu Brno-venkov, k Opavě obce: Jaktař, Kateřinky a Kylešovice ze správního okresu opavského, k Ostravě obce: Hrabová, Nová Bělá, Stará Bělá a Výškovice ze správního okresu moravskoostravského a Heřmanice, Hrušov, Kunčice nad Ostravicí, Kunčičky, Michálkovice, Muglinov, Radvanice a Slezská Ostrava ze správního okresu frýdeckého. Nově byl zřízen správní okres Praha-venkov-jih pro obce soudního okresu zbraslavského, které byly vyloučeny ze správního okresu Praha-venkov, správní okres Praha-venkov bez obcí soudního okresu zbraslavského se označil názvem Praha-venkov-sever. Zřízen byl dále správní okres Jaroměř pro obce soudního okresu jaroměřského ze správního okresu královédvorského. Správní okres Frýdek bez obcí, které byly připojeny k Ostravě, byl sloučen se správním okresem místeckým ve správní okres Místek. Správní okres Moravská Ostrava byl zrušen; zbývající obce Krmelín, Proskovice a Stará Ves nad Ondřejnicí, které nebyly sloučeny se statutárním městem Ostravou, byly připojeny ke správnímu okresu místeckému.

Jmenovaným dekretem byla dále změněna sídla tří správních okresů, a to: z Nového Města nad Metují se přeneslo sídlo okresního národního výboru do Dobrušky, z Lanškrouna do Ústí nad Orlicí a z Přisečnice do Vejprtu.

V roce 1945 došlo však již také k prvním změnám názvů sídel soudů a okresních národních výborů: název obce Německý Brod byl změněn na Havlíčkův Brod, Německé Jablonné na Jablonné v Podještědí a v roce 1946 název Moravská Ostrava na Ostrava.

V našem svazku jsou respektovány všechny změny územní a změny názvů, pokud nám byly oznámeny do 1. října 1946. Jejich detaily jsou uvedeny v Přehledné tabulce na str. 3 a násl. Pokud se týče územních změn správních okresů, došlo v této době pouze ke změně ve správním okrese dobrušském, kde pro obce soudního okresu Nové Město nad Metují byl zřízen nový správní okres se sídlem v Novém Městě nad Metují.

Statistické zpracování tohoto svazku řídila po technické stránce statistická ředitelka A. Spatzová, tabelární a publikační práce vedli vrchní statističtí tajemníci J. Job, J. Šolínová a F. Podhora.

V Praze v lednu 1949.

Dr. František Fajfr,
president státního úřadu statistického

Dr. Václav Sekera,
ministrský rada, přednosta I. odboru